

STAMPED CERAMICS OF THE UPPER TYSIA REGION

WYACHESLAV KOTYGOROSHKO

Within the limits of the Carpathian area the region of the upper Tysia is distinguished. Its specificity is determined by a number of such key factors as: geographical (the most remote with good natural protection, part of the area); economic (high level of development of trades), the presence of ethnotraditionalism, the entry of the region into a contact zone with the Rome Empire (106—271 A.D.).

Trade production, founded in the Upper Tysia region by Celts and further developed by Dannes reaches its zenith in the late Roman times¹. The process of progressive development of local economics which was taking place in the branch of archeology is shown as the most distinctive in the sphere of pottery. In the period from the end of II --- the beginning of II age A.D. in this region a network of village workshops is being created and one of the largest pottery district of the barbarian world of Europe is being formed in the basin of the river Mits².

On the whole 184 potter's kilns in the region of late Roman times were fixed³.

For the comparison it is enough to say that on the synchronous settlements of Chernyakhovska culture of Ukraine and Moldova where more than 3.500 relics are known, only 42 kilns in 29 places were fixed.

The potters of the Upper Tysia were specialized in making kitchen utensils and packing for storage of supplies. In percentage the dominant position in the products of the workshops was taken by table ceramics made from grey clay which was undertaken to restoration baking in the kilns of two-circled construction.

The crockery was formed from thoroughly floured clay dough without visible admixtures or with little addition of very small fire clay or rarely of sand. The surface was covered with glaze as a rule of dark grey and black colour, to less extent, of brown colour⁶.

The set of grey clay crockery consisted of basins, pots, jugs, cups, glasses and pyphoses. Their surface was decorated by plastic (which divided horizontal hems and grooves, waved lines) and by polished (net, zigzags) ornament. *Fig. 2.*

Among the mass of grey clay ceramics of the Upper Tysia of Late Roman times the vessels are distinguished the surface of which besides plastic and polished ornament were decorated by the ornament which was coated by special stamps. In scientific literature such kind of crockery got the name of "stamped" due to its specific ornament.

The first findings of stamped ceramics in the region date back to the end of XIX century⁷. Since then in the process of archeological investigations dozens of settlements were found whose complexes included stamped ceramics. Great success was achieved in the field of pottery at the end of 50th — 60th when in different parts of the region the workshops producing grey clay crockery were opened: Blazhitse-Bogdanovtsy⁸, Beregshuran⁹, Medieshul Aurit¹⁰. New terms become current to mark stamped crockery of Eastern Slovakia and North-Eastern Hungary. But in spite of the fact that the relics discovered were outstanding ones, their complexes have not been fully published yet. As a result it is difficult to analyze the regional potterys production in general and the typology of the products of concrete workshops, in particular.

The restriction of revealed areas in the zone of location of the workshop (except for Mits district) make us use the notion "potter's centre" more gingerly. It release to Blanits-Bogdanovets where only 3 kilns out of 27 are of duoble circled construction and the rest are of primitive one-circled construction appeared on the boundary of A.D.¹⁴, and Medieshul Aurit¹⁵ and Lazuri¹⁶ where 10 kilns were dug in each district. Proceeding from the assumption that the kilns' life-time may be from 3 to 5 years, the above mentioned populated areas can be classified as the settlements having specialized workshops which served the needs of narrow neighbourhood. To define the radius of spreading products of those workshops, their assortment, manufacturing technique and the ornament of vessels in particular, more concrete facts are needed which haven't been introduced into usage yet.

The problems raised and a number of other problems connected with grey clay pottery production can be solved as regards to potter's district of Mits where wide field investigations have been carried out. Industrial and economic-domestic objects are situated like "bushes" (compact groups) stretching along 4—5 km from Beregshuran to the town of Beregovc. At present 120 kilns, dozens of their blanks, dwellings, subsidiary buildings, wells, i.e. the whole industrial complexes that existed for rather a long time, are known¹⁷.

While analyzing the products of Mits district one has some difficulties because of the absence of scientific papers published (except reports) of Beregshuran though the relic was called "a sensation" by Hungarian archeologists¹⁸. Due to reported data of D. Csallány the investigator of Beregshuran, from nearly 50.000 of fragments as well as undamaged vessels found in the objects one third of all ceramics was stamped ceramics. Here also about 80 different stamps were found with the help of which the surfaces of the vessels were coated by the ornaments¹⁹.

In 1983 the authors was given a chance to process a part of ceramic collection from D. Csallány's excavation. It allowed us to distinguish the main forms and ornamental motives of grey clay crockery of Beregshuran. *Fig. 3.*

The materials which were received during the excavation in 1986—1991 in Beregovc VI and in Luzhanka may serve as the basis while

characterizing potter's district of Mits. In the first dwelling only in two workshops 9.500 fragments of ceramics were found 96 per cent of which being stamped. Fig. 4—5. Its content in the complexes in Luzhanka varies from 10 to 40 per cent and in sum is 10,9 per cent out of 3.500 fragments and intact grey clay vessels. Fig. 6—10. Such kind of grading can be explained by specialization of workshops and, probably, by chronological parameters.

The data collected in the procedure of long-year excavations of the objects of Mits district allow us to affirm that local potters were specializing in making high-quality grey clay crockery. Stamped ceramics represents a separate and rather significant group being represented by basins, jugs and vases. Fig. 2.

Basins are the dominant part of stamped crockery. According to their proportions they may be of five most widely spread types:

Type I. Here belong small and middle-sized vessels with cylindrical upper part of the body. The nimbus is short, slightly unbended or long and well graded. Fig. 6/1—16.

Type II. Bynonical basins usually with not large thickened nimbus. Fig. 2/20.

Type III. Open basins /the diameter of nimbus is larger than that of flank/. Fig. 2/22, 24; 5/2—15.

Type IV. Basins with a long unbended nimbus and convex flank dropped into the lower one-third of the vessel. Fig. 2/27.

Type V. Massive deep basins with an oval trunk narrowing to the bottom. The nimbus is wide, horizontal or slightly bended inside by its flatness. Fig. 2/25, 26, 28; 41.

Among the distinguished types of basins the most numerous group is composed by the first three types. In Late Roman times they got wide spreading not only in the Upper Tysa region but also in other provincial Roman cultures of the barbarian world of Europe.

Jugs make up not large but well represented group of grey clay crockery of the workshops. They differ from each other in form, size and ornament. Stamped ornament was used while decorating not large jugs 13—20 cm of height. Usually they have narrow mouth and oval-shaped or bynonic body. Fig. 10.

Vases with stamped ornament are represented by limited number of samples. Only one of them (Beregshuran) was intact, the rest are known fragmentarily. It is vessel with well-opened mouth and convex body. Ornament is coated on the upper part of the body. Fig. 2/16.

Finishing the analysis of stamped crockery made in the workshops of Mits district let us give more detailed analysis of its ornamentation. The ornament was coated with the help of little gear wheel, comb, sharpened stick and special stamps. They were made of clay and had different form. As it was mentioned above, about 80 stamps were found in Beregshuran, 19 of them were published²⁰. Five stamps were found in Luzhanka.

Mass material collected during excavations of potter's workshops in Beregovu VI, Luzhanka and the data of Beregshuran make it possible to distinguish eight main groups of stamps.

Group I. Solar signs. It is widely spread depiction on the vessels. As a rule they are in combinations with another ornaments. They depict a sun disk in a shape of concentric circumferences and rosettes of different diameters, a wheel with spokes. Very often they are carried out by inlays. *Fig. 11/1—16.*

Group II. Geometrical signs. Circles, squares, rhombes, triangles, ellipsis. They are carried out by straight lines and by dotted lines and by inlays. *Fig. 11/17—33.*

Group III. Cross-shaped signs. Straight, skew and crosses of Malta type. *Fig. 11/34—38.*

Group IV. Vegetable signs. Make up rather diverse diapason of depictions carried out in a shape of leavees, flowers and ears. *Fig. 11/39—52.*

Group V Arch signs. It is one of the most widely spread groups of ornamentation. The signs differ from one another in form and in manner of execution. Semicircular arches were mostly used. *Fig. 11/53—59.*

Group VI. Set squares. Between ehtirselfs differ by the value of the angle. Usually were executed by inlay. The vertex is directed up or to the left. *Fig. 11/60—68.*

Group VII. Garland-shaped signs. Wave tape garlands as well as vertical or inclined garlands are distinguished. *Fig. 11/69—72.*

Group VIII. The signs which are not widely spread as well as the depictions of horse shoes, single vertical and inclined straight lines are included into this group. *Fig. 11/73—86.*

Among distinguished groups the signs of the first, the fifth, and the sixth group can be mostly seen. In most of the cases they are in combination with the signs of another groups and create different ornaments. Coating the surface of the vessel with an ornament an ancient potter solved two problems: aesthetic and magic one. The usage of stamped vessels for cult purposes is the most strikingly shown in the materials of Solontsy altar²¹. 15.265 fragments of potter's vessels are collected there, the lion's share of them is coated with all kinds of ornaments. In most of the cases solar signs are included into the combination of the ornaments. The sun, as the symbol of vivifying and fruit-bearing luminary is reproduced by a number of subjects: an ear with a flower in the circle. *Fig. 13/6*; three inscribed into one another circumferences and an ear situated close to it. *Fig. 13/21*; a wheel with spokes with joint strip and square. *Fig. 13/36*; inscribed circles, the letter being executed by inlays, situated close to them squares which are divided into four parts, each of those having a dot inside. *Fig. 13/38*. The squares here are the symbols of sown field and fertility. The letter is shown on similar ornaments decorating the bellies of clay female statuettes of Tripol culture²².

Both the sun and the sky took the main place in agricultural cults and were the source of vitally important humidity ade were expressed by semicircled arches²³. Representation of arches with disks associates, probably, with the imagination of the sun moving in the sky. *Fig. 13/4, 6, 8, 15*

The worship of mountains is connected with the idea of the sky executed as pointed tips with rosettes on the tops²⁴ Fig. 13/34. To depict rain, water, S-shaped signs as well as wavy, inclined dotted and straight lines are used. Fig. 13/1, 8, 9, 24, 26.

Rhombic and cross-shaped signs to B. A. Rybakov's point of view²⁵ have a propensity to those regions where side by side with agriculture cattlefarming plays very important role. It touches also "Malta cross" which is known to be a benevolent symbol in folk art of the people from mountainous district of the Carpathians. Fig. 11/37.

The semantic of the ornaments proposed which was taken from Solontsy altar is apart of multiplan investigation of stamped ceramics of Upper Tysa region. For making wide and thorough analysis it is necessary to have data about such kind of ceramics from the whole region. It will allow to detect the territory of spreading of stamped ceramics, to determine its local peculiarities and to fulfil comparative analysis between the production of the largest regional potter's centre of Mits and ceramics material from settlements. In this respect a definite works has been done in Transcarpathia. 98 settlements of Late Roman times are known at present on this territory. Stamped ceramics has been found on 32 of the settlements. Fig. 1. It was detected almost in all settlements were stationary excavations were made as well as in Iza sepulchre (two specimen). Proceed from that we may suppose that stamped ceramics is present in the points known by excavated material.

Stamped ceramics of the settlements, with small exception, is represented by basins. Fig. 14—16. By their proportions they correspond to the typology of the basins from Mits district (except Type IV). For the ornamentation of settlements' crockery ornaments of the I, V, VI groups of stamps are typical. From other groups only some elements (garlands, leaves, squares, circles, triangles) can be met and rather seldom. The combination of the ornaments is simple.

Comparative analysis of stamped ceramics which was fulfilled, allows us to suppose that the greater part of the ceramics came to the settlements from potter's region of Mits. Some quantity of the crockery was produced in village workshops (Maliye Ratovtsy, Choma and others). This conclusions is proved by high concentration of settlements in the districts with workshops. Fig. 1.

While solving the problem of the market of pottery we mark two important moments: the absence of a number of ornaments on the ceramics from the settlements and the absence of complicated combinations of the stamps which are present on the ornaments of Mits district. Fig. 11; 17; as well as the absence of some forms of crockery: basic types of jugs, vases with crimped surface, corrugated cups, glasses. Fig. 2/11—15, 17—19, 29—32. As an exception we can mark crimped vase from Preshov²⁶ and corrugated cup from Beregy. Fig. 14/18.

Data obtained deal not only with the relics of Transcarpathia, but with that of the whole region of the Upper Tysa. Proceed from this we consider that a substantial part of the production of potter's district of Mits was exported outside the region.

Stamped ceramics is not an attribute inherent in the pottery of the Upper Tysa district. It is known in other districts including the territory of such huge polyethnic massive as chernyakhov culture²⁷. But nowhere has it such wide spreading, wealth of ornamentation that allows us to speak on phenomenon in the field of pottery of Upper Tysa region.

The investigators connect the appearance of such kind of ceramics with the work of workshops in Greece. From Greek colonies in the region of Mediterranean Sea together with potter's circle from the end of V century B.C it penetrated into Celtic production of Europe, step by step spreading on the vast territory²⁸. In the culture of the Upper Tysa region stamped ceramics did not get recognition and was known in single samples²⁹ and fully disappeared by the boundary of A.D.

Thus from the data obtained we can speak about the absence of local roots in stamped ceramics production. On the other hand, we have all grounds that allow us to affirm /workshops and their products/ that traditionalism in the sphere of grey clay crockery production in the traditionalism in the sphere of grey clay crockery production was established by Celts in III—II cent. B.C. Its wide spreading in the barbarian world of Europe in Late Roman times is explained by the phenomenon that got the title "Celtic Renaissance"³⁰. But concerning the territory to the East of the Carpathians such conclusion has neither ethnic, nor material basis. Probably this phenomenon /wide spread of grey clay crockery/ is the result of fashion which occurred in the Barbarian world of Europe under the influence of Roman provincial industrial centres.

Now we have to concentrate our attention on such important problem like the place of primary production of stamped ceramics in Roman times and on possible ways of its penetration into the Upper Tysa region.

In Slovakia the first who paid attention to stamped ceramics was T. Kolnik³¹. After making comparative analysis of crockery and ornament he came to conclusion about the possibility of impulses into Eastern Slovakian region from Dacia. A bit later, at the end of the 60-th, M. Lamiova-Schmiedlova³² having the materials of excavations of workshops in Blazhitse-Bogdanovtsy added by ceramics complexes of settlements, considered it to be possible to join T. Kolnik's point of view.

For the last 30 years the base of sources increased from some hundred fragments to 10.000 fragments including hundreds of intact vessels of stamped ceramics. A number of articles and publications were issued dealing with the problems of grey clay ceramics in Slovakia³³, Hungary³⁴, Ukraine³⁵, Rumania³⁶. Among them publishing of the results of excavations of Porolissum fulfilled by N. Gudea³⁷ is of the paramount importance.

The materials known today as well as the possibility to examine the collections of Porolissum in 1995, allowed us to come to conclusion: the centres of Northern Denmark and, in the first turn, Porolissum were those initial points from where Roman provincial technique came to the lands of the Upper Tysa region. Such important factors as traditionalism of local pottery founded by Celts and the presence of rich raw resources helped its perception and inculcation.

Here we consider to be possible to note that while comparing ornamental motives of grey clay crockery of the Upper Tysia region with that of Porolissum, the presence of not only borrowed main stamps but the development of ornament by means of complication of combinations of geometrical and plant ornaments is striking.

One of the main problem in the solving of the problem of industrial production on barbarian lands is the question about its position and about its organizers. J. Wielowieyski³⁸ considers that the workers from the provinces were the organizers of pottery in those regions. Their unstable position connected with the crises in Roma Empire they solved migrating to the North where they were guaranteed the guarding and cheap manpower. In this respect the Upper Tysia region had all necessary for further development of pottery and for reception of Roman technique of production. It may be supposed that in producing of crockery local workers as well as the workers who were from neighbouring province of Danmark took part. The witness of it is the preservation of traditional kilns of Celtic type, the appearance of kilns with supporting column in the furnace which were spread in the province of Denmark³⁹ and wide assortment of crockery which was imitation of Roman provincial samples.

In the conclusion it is necessary to note that the problem of stamped ceramics is only a part of the problem of grey clay crockery. Though much have been done, but many problems are not solved yet. In particular: there are no distinct chronologically based limits of the period of mass production of grey clay ceramics in Roman times; the territory of its spreading; ethnic and cultural definition of its producers. To solve these problems it is necessary: to pay attention to the technique of grey clay crockery production; to create comparative technological tables of ceramics and its ornamentation in the Upper Tysia region and in Dacia Porolissensis; to define time of existence of the main forms of crockery and its types; to examine the semantics of the ornaments.

All these and a number of another problems can be solved only by joint efforts of the colleagues from both sides of Limes Porolissensis taking into consideration the ancient contacts between the population of these territories.

REFERENCES

1. V. Kotigoroshko, *Tinuturile Tisei superioare în veacurile III i.e.n. — IV e.n. (Perioadele La Tène și romană)*, București 1995
2. *ibidem*, p. 118—120
3. V. G. Kotigorosko, *Goncharnoye proizvodstvo v Verkhniem Potissye III vek do n.e., IV v. do n.e.,* in *Vychodoslovensky pravek*, IV, Kosice, 1993, p. 149.
4. *Arkeologiya Ukrainskoy SSR*, T. III, Kiev, 1986, p. 71
5. A. A. Bobrinsky, *Goncharniye masterskiye u gorny Vostochnoy Evropy*, Moskva, 1991, p. 185
6. V. G. Kotigorosko, op. cit., p. 146—149
7. T. Lehóczky, in *ArchErt* XI, 1991, p. 250—251; in *ArchErt* XIV, 1984, p. 447.
8. P. Jarekko, in *Historica Carpatica* XII, 1981, p. 169

9. D. Csallány, *Die Bereg-Kultur*, in *ActaAnt et Arch* 10, 1966, p. 87—88
10. S. Dumitrescu—T. Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit*, Satu Mare, 1967
11. M. Lamiová—Schmiedlová, in *SlovArch* 17, 1969, p. 467—474
12. D. Csallány, *op. cit.*
13. I. Bóna, *Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei I*, in *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei*, Budapest, 1968, p. 67—68
14. J. Jurečko, *op. cit.*, p. 169
15. S. Dumitrescu—T. Bader, *op. cit.*, p. 20—29.
16. T. Bader—Gh. Lazin, *Mărturii archeologice din județul Satu Mare*, Satu Mare, 1980, p. 15.
17. V. Kotigoroshko, *Tinuturile Tisei...*, p. 118—119, fig. 74
18. I. Bóna, *op. cit.*, p. 67—68
19. D. Csallány, *Beszámoló a Beregsurányi ásatásokról* (1965—1969). Kézirat. Josa András múzeum, Nyiregyháza, 1969; I. Bóna, *op. cit.*, p. 68
20. G. Istvánovits, *Some Data on the History of the Upper Tisza region in the Roman Age*, in *Vychodoslovensky pravek*, IV, Kosice, 1993, Tabl. IV
21. V. G. Kotygoroshko, in *SlovArch* 2, 1987.
22. B. A. Rybakov, *Yažychestvo drevnikh slavyan*, Moskva, 1981, p. 179, 183.
23. *Ibidem*, p. 279
24. *Ibidem*, p. 351
25. *Ibidem*, p. 94, 336
26. V. Budinský-Krička, in *SlovArch* 11, 1963, Tab. II, 9
27. *Slavyane Yugo-Vostochnoy Evropy v predgosudarstvennyi period*, Kiev, 1990, p. 156, Fig. 27
28. J. Filip, *Keltové ve Střední Evropě*, Praha, 1956, p. 494—495
29. V. Kotigoroshko, *Tinuturile Tisei*, p. 57—60, fig. 4, 15; 5, 2; 14
30. M. B. Shchukin, in *NSIA ANSSSR* 133, 1973, p. 17—23
31. T. Košník, *Die pannoniche Keramik mit Stempelverzierung und ihre Einflüsse in der Slowakei*, Epitymbion Roman Haken, Prague, 1958, p. 61—66
32. M. Lamiová—Schmiedlová, *op. cit.*, p. 467—469
33. P. Jurečko, *op. cit.*
34. I. Bóna, *op. cit.*; E. Istvánovits, *op. cit.*
35. V. Kotigoroshko, *op. cit.*, p. 138—144
36. Gh. Lazin, in *StComSatu Mare V—VI*, 1981—1982, p. 123—136
37. N. Gudea, in *ActaAMP* XIII, 1989
38. J. Wielowiejski, in *Materiały Starożytnie* 6, 1960, p. 109
39. V. G. Kotygoroshko, in *Vychodoslovensky Pravek N*, 1993, p. 152—155

CERAMICĂ ȘTAMPILATĂ DIN REGIUNEA TISEI SUPERIOARE

VIACESLAV KOTIGOROSKO

În interiorul ariei carpatice se remarcă regiunea Tisei Superioare. Specificitatea ei este determinată de un număr de factori cheie, ca: factorul geografic (cea mai izolată, cu o bună protecție naturală), factorul economic (un înalt nivel al dezvoltării meșteșugurilor); prezența etno-traditionalismului, intrarea regiunii într-o zonă de contact cu Imperiul Roman (106—271 e.n.). Producția meșteșugărească găsită în regiunea Tisei Superioare de către celti își găsește apogeul în timpul Imperiului Roman. (Kotigorosko 1995). Procesul dezvoltării progresive a economiei locale e conturat cel mai bine în domeniul ceramicii. În perioada cuprinsă între sfârșitul sec. II — începutul sec. III e.n. a fost creată o rețea de ateliere meșteșugărești locale, iar una dintre cele mai mari regiuni specializate în ceramică, în cadrul lumii barbare a Europei s-a format în bazinul râului Mîts (Kotigorosko 1995, p. 118—120).

Au fost localizate 184 cuptoare de ars ceramică, datând din perioada romană (Kotigorosko 1993, p. 149). Pentru a face o comparație, e suficient să spunem că în așezările sincrone din cadrul culturii Cerneakovska din Ucraina și Moldova, unde sunt cunoscute mai bine de 3500 de vestigii, doar 42 cuptoare în 29 de puncte au fost localizate.

Olarii din regiunea Tisei Superioare erau specializați în fabricarea ceramicii de uz casnic și a vaselor pentru depozitarea proviziilor. Procentual, poziția dominantă este deținută de ceramica de uz casnic, confectionată din argilă de culoare gri.

Vasele de lut erau lucrate din pastă aleasă cu grijă, fără adăosuri vizibile de alți ingredienți, eventual particule mărunte de lut ars sau, foarte rar nișip. Suprafața era acoperită cu un verniu, de cele mai multe ori gri închis și negru, mai rar de culoare maro (Kotigorosko 1993, p. 146—149). Ceramica cenușie este reprezentată de castroane, oale, cesti, pahere. Suprafața era decorată cu ornament plastic (linii ondulate, zig-zaguri, rețele de linii) Fig. 2.

În masa ceramică cenușie din regiunea Tisei Superioare din epoca romană târzie, vasele se disting prin faptul că, alături de decorul plastic și de cel lustruit apare ceramica acoperită cu decor stampilat. În literatura științifică acest tip de ceramică a primit denumirea de ceramică „stampată”.

Primele descoperiri de ceramică stampată în regiune datează de la sfârșitul secolului XIX. (Lehoczky 1891, p. 250—251; Lehoczky 1894, p. 447). De atunci, investigațiile arheologice au scos la iveală numeroase complexe ce includ ceramică stampată. Au fost obținute mari succese în domeniul olăriei la sfârșitul anilor 50—60, când s-au deschis ateliere

în diferite părți ale regiunii: Blazhitse-Bogdanovtsy (*Jurečko* 1981, p. 169), Beregsurány (*Csallány* 1966, p. 87—88), Medieșul Aurit (*Dumitrașcu-Bader*, 1967). Noii termeni au devenit uzuali pentru a desemna ceramica stampă din Slovacia de est (*Lamiová-Schmiedlová* 1969, p. 467—474) și Ungaria nord-estică (*Csallány* 1966, p. 87—88; *Bóna* 1968, p. 67—68). Dar, în ciuda faptului că vestigile descoperite erau remarcabile, complexele în care au fost găsite nu au fost complet publicate încă. Ca urmare, e dificil să analizezi producția regională de ceramică, în general și tipologia acestor produse, în particular.

Restrângerea ariilor cercetate la zona atelierelor (exceptând districtul Mîts) ne determină să utilizăm cu prudență noțiunea de „centru de olărie“. La Blanits- Bogdanovets, doar trei cuptoare din 27 au construcție dublu-circulară, restul sunt construcții primitive, apărute la hotarele mileniului; (*Jurečko* 1981, p. 169); la Medieșul Aurit (*Dumitrașcu-Bader* 1967, p. 20—29) și Lazuri (*Bader — Lazin* 1980, p. 15), unde au fost săpate 10 cuptoare pentru fiecare zonă în parte.

Pornind de la presupunerea că durata de folosire a unui cuptor este de 3—5 ani, ariile populate menționate anterior pot fi clasificate ca și așezările cu ateliere specializate, ce au servit la satisfacerea nevoilor ariei înconjurătoare. Pentru a delimita aria de răspândire a produselor acestor ateliere, categoriile de ceramică, tehnica de lucru și de ornamentare a vaselor sunt necesare mai multe informații concrete care încă nu au fost introduse în folosință.

Problemele s-au înmulțit și alte probleme legate de producerea ceramicii cenușii pot fi rezolvate în ceea ce privește districtul Mîts, unde au fost efectuate investigații lărgite. Obiectivele economice-casnice sunt situate sub formă de grupuri compacte pe o distanță de 4—5 km de la Beregsurány până la Beregovo. În prezent, sunt cunoscute 120 cuptoare, locuințe, construcții auxiliare etc. (*Kotygorosko* 1995, p. 118—119, fig. 74).

În procesul analizei producției districtul Mîts s-ar putea întâmpina dificultăți legate de absența lucrărilor științifice (exceptând rapoartele) referitoare la Beregsurány, deși vestigiile de aici au fost clasificate drept senzaționale de către arheologii maghiari. (*Bóna* 1968, p. 67—68). D. Csallány, care a cercetat la Beregsurány, apreciază că din aproape 50.000 fragmente și ceramică nedeteriorată, găsite în obiective o treime este reprezentată de ceramica stampată. Aici au fost găsite și circa 80 stam-pile, cu ajutorul cărora suprafața vaselor era decorată (*Csallány* 1969; *Bóna* 1968, p. 68). În 1983, autorul a avut șansa de a prelucra o parte a ceramicii din săpăturile lui D. Csallany. Acest lucru ne-a permis să distingem formele principale și motivele ornamentale ale ceramicii cenușii de la Beregsurány. Fig. 3.

Materialele din timpul săpăturilor din 1986—1991 de la Beregovo VI și Luzhanka pot servi ca bază în caracterizarea ceramicii districtului Mîts. La prima săpătură, în doar două ateliere au fost găsite 9500 fragmente ceramice, din care 96% erau stampate. (Fig. 4—5). La Luzhanka, procentajul variază de la 10 la 40 la sută și, în total, reprezintă 10,9% din 3500 fragmente și vase intacte cenușii. (Fig. 6—8). Acest lucru poate fi explicat prin specializarea atelierelor și, probabil, prin parametrii cronologici.

Datele adunate de-a lungul anilor ne permit să afirmăm că olarii s-au specializat în confectionarea unei ceramici cenușii de bună calitate. Ceramica stampată reprezintă o categorie aparte, reprezentative fiind castroanele și urcioarele. *Fig. 2.*

Castroanele reprezintă categoria dominantă în cadrul ceramicii stampate. În funcție de proporțiile lor, întâlnim cinci tipuri mai răspândite:

Tipul I. Acestei categorii îi aparțin vasele de mărime mică și mijlocie, partea de sus a corpului fiind cilindrică, scurtă, ușor curbată sau lungă și bine delimitată. *Fig. 6/1—6.*

Tipul II. Castroane binonice, de regulă având partea superioară mai îngustă. *Fig. 2/20.*

Tipul III. Castroane largi (diametrul părții superioare e mai mare decât cel al flancurilor peretei vasului). *Fig. 2/22, 24; 5/2—15.*

Tipul IV. Castroane cu partea superioară necurbată și flancuri convexe. *Fig. 2/27.*

Tipul V. Castroane masive și adânci, cu corpul oval, îngustându-se către fund. Partea superioară e largă sau ușor curbată în interior. *Fig. 2/25, 26, 28; 4/1.*

Categoria cea mai numeroasă este reprezentată de primele trei tipuri. În epoca romană târzie ele s-au răspândit nu doar în regiunea Tisai Superioare, ci și în alte culturi provinciale romane ale lumii barbare din Europa.

Urcioarele constituie un grup nu prea mare, dar bine reprezentat în cadrul ceramicii cenușii. Ele diferă prin formă, mărime și ornament. Stamparea era utilizată pentru decorarea unor urcioare nu mai mari de 13—20 cm înălțime. De obicei, au gura îngustă și corp binonic. (*Fig. 10.*)

Vasele cu ornament stampat sunt reprezentate de un număr redus de mostre. Doar unul dintre ele (Beregsurany) este intact, restul sunt fragmentare. Sunt vase cu gura largă și corp convex. Ornamentul se află la partea superioară a corpului. *Fig. 2/16.*

Incheind analiza ceramicii stampate lucrată în atelierele din districtul Mîts, ne permitem să insistăm asupra ornamentării. Aceasta a fost realizată cu ajutorul pieptenului, a unui băt ascuțit și a unor stam-pile speciale. Acestea erau confectionate din lut și aveau diferite forme. Așa cum s-a menționat anterior, circa 80 stam-pile au fost găsite la Beregsurany, 19 dintre ele fiind publicate. (*Istvanovics 1993, Tabl. 4.*) Cinci stam-pile au fost găsite la Luzhanka.

Distingem 8 categorii principale de stam-pile:

Grupa I. Semne solare. De regulă, sunt combinate cu alte ornamente. Sunt reprezentate de un disc solar în formă de cercuri concen-trice și rozete cu diferite diametre sau roți cu spițe. *Fig. 11/1—6.*

Grupa II. Semne geometrice. Cercuri, pătrate, romburi, triunghiuri, elipse. Ele sunt realizate fie prin linii drepte, fie prin linii punctate. *Fig. 11/17—33.*

Grupa III. Semne în formă de cruce dreaptă, cruce asimetrică și cruce de tip Malta. *Fig. 11/34—38.*

Grupa IV. Semne vegetale: frunze, flori, spicse. *Fig. 11/39—52.*

Grupa V. Semne în formă de arcuri. Este unul dintre cele mai răspândite. Semnele diferă unul de celălalt în funcție de formă și manieră

de executare. Arcurile semicirculare sunt cele mai utilizate. *Fig. 11/53—59.*

Grupa VI. Simboluri în formă de echer. Diferă între ele prin valoarea unghiului. Vârful e îndreptat fie în sus, fie la stânga. *Fig. 11/60—68.*

Grupa VII. Semne în formă de ghirlandă. Distingem ghirlande în formă de val, verticale sau inclinate. *Fig. 11/69—72.*

Grupa VIII. În această grupă sunt incluse semnele în formă de potcoavă, linii verticale sau linii drepte inclinate. *Fig. 11/73—86.*

Dintre grupele enumerate, prima, a cincea și a șasea pot fi întâlnite cel mai des. În cele mai multe dintre cazuri, ele sunt combinate cu semne din alte grupe, creând astfel diferite ornamente. Acoperind suprafața vasului cu un ornament, olarul rezolva două probleme: una estetică și cealaltă, magică.

Utilizarea vaselor stampate în scopuri de cult este demonstrată cu prisosință prin materialele descoperite în cadrul altarului de la Solontsy. (*Kotygo-Gorosko 1987*). Acolo au fost colectate 15.265 fragmente ceramice, majoritatea fiind acoperite cu tot felul de ornamente. În cele mai multe dintre cazuri, semnele solare sunt combinate cu alte semne. Scarele, ca simbol al vitalității, e reprodus pe un umăr de obiecte: un spic cu o floare circumscrisă (*Fig. 13/6*), trei linii incluse într-un cerc și, în proximitate, un spic (*Fig. 13/21*); o roată cu spînc, legată de o bandă și de un pătrat (*Fig. 13/36*); cercuri circumscrise; în apropierea lor se găsesc pătrate divizate în patru, fiecare parte având în interior un punct. (*Fig. 13/38*). Pătratele simbolizează aici ogorul și fertilitatea. Motivul apare și în ornamentarea bustului statuetei feminine din cultura Tripol. (*Rybakov, 1981, p. 179—183*).

Scarele și cerul ocupau locul principal în cultele legătute de agricultură, fiind reprezentate prin arcuri semicirculare. (*Rybakov 1981, p. 279*). Arcurile asociate cu discuri semnifică, probabil, scarele deplasându-se pe cer. *Fig. 13/4, 6, 8, 15.*

Adorarea muntilor e legată de ideea cerului, idee reprezentată prin culmi ascuțite cu rozete în vârf (*Fig. 13/34*) (*Rybakov 1981, p. 351*). Pentru a descrie ploaia și apa s-au utilizat semne în forma literei S, virgule ondulate, inclinate, precum și linii drepte. *Fig. 13/1, 8, 9, 24, 26.*

Semnele rombice și cele în formă de cruce, din punctul de vedere al lui B. A. Rybakov (*Rybakov 1981, p. 94, 336*) sunt răspândite în acele regiuni unde, alături de agricultură, un rol important l-a avut și creșterea animalelor. Acest lucru se referă și la „Crucea de Malta“, care e un simbol în arta popoarelor din districtele montane ale Carpaților. *Fig. 11/37.*

Semantica ornamentelor propuse, preluate din altarul de la Solontsy, e parte a unui plan de cercetare a ceramicii stampate din regiunea Tisei Superioare. În scopul efectuării de analize largite sunt necesare informații asupra acestui tip de ceramică din întreaga regiune. Acest lucru ne va permite să detectăm aria de răspândire a ceramicii stampate, să-i determinăm particularitățile locale și să efectuăm o analiză comparativă între producția celui mai mare centru de ceramică de la Mits și materialul ceramic din aşezări. În această privință, un efort s-a făcut în

Transcarpathia. În prezent sunt cunoscute 98 aşezări din epoca romană târzie în acest teritoriu. Ceramica stampată a fost descoperită în 32 de aşezări. Fig. 1. A fost detectată în aproape toate aşezările unde s-au efectuat săpături, precum și în cadrul mormântului de la Iza (două mostre).

Ceramica stampată din aşezări, cu mici excepții, e reprezentată de castroane. Fig. 14—16. Prin proporțiile lor, ele corespund tipologiei castroanelor din districtul Mits (exceptând tipul IV). Pentru ornamentarea ceramicii din aşezări, tipice sunt grupele I, V, VI. Din alte grupuri întâlnim doar anumite elemente: ghirlande, frunze, pătrate, cercuri, triunghiuri. Combinarea ornamentelor e simplă.

Analiza comparativă a ceramicii stampate ne permite să presupunem că cea mai mare parte a ceramicii din aşezări provine din regiunea Mits. O anumită cantitate a fost produsă în atelierele comunității (Maliye Ratovsy, Choma etc.). Această concluzie este demonstrată de marea concentrare a aşezărilor în districtele ce aveau ateliere. Fig. 1.

Prin rezolvarea problemei pieței ceramicii soluționăm două probleme importante: absența unor categorii de ornamente pe ceramica din aşezări, precum și absența combinațiilor complicate în districtul Mits (Fig. 11; 17), precum și absența unor forme ceramice: tipurile principale de urcioare, vase cu suprafață ondulată etc. Fig. 2/11—15, 17—19, 29—32. Ca excepție, menționăm vase cu suprafață ondulată de la Preshov (*Budinsky — Krička 1963, Tab. II, 9*), precum și pahare cu suprafață ondulată de la Beregy. Fig. 14/18.

Datele obținute se referă nu doar la vestigiile din Transcarpathia, ci la întreaga regiune a Tisei Superioare. Pornind de la acest fapt, considerăm că o parte substanțială a producției ceramice din districtul Mits a fost exportată în afara regiunii.

Ceramica stampată nu e un atribut doar al districtului Tisa Superioară. Ea este cunoscută și în alte districte, inclusiv teritoriul cu structură polietnică, precum cultura Cerneahov. (*Slavyanie Yugo — Vostochnoy 1990, p. 156, fig. 27*). Dar nicăieri nu a avut o atât de largă răspândire și bogăție ornamentală, care ne permite să discutăm asupra fenomenului ceramicii din regiunea Tisa Superioară.

Cercetătorii leagă apariția acestui tip de ceramică de atelierele din Grecia. Din coloniile grecești din regiunea Mării Mediterane, prin intermediul olarilor de la sfârșitul secolului V i.e.n. a pătruns în producția celtică a Europei, răspândindu-se treptat pe un vast teritoriu. (Filip 1956, p. 494—495). În cultura regiunii Tisa Superioară ceramica stampată nu a primit recunoașterea și a fost cunoscută doar într-un număr mic de exemplare (*Kotigorosko 1995, p. 57—60, fig. 4—15; 5, 2; 14*), dispărute complet la hotarul șefiei noastre.

Astfel, din datele obținute putem vorbi de absența unor rădăcini locale în producerea ceramicii stampate. Pe de altă parte, avem tot felul să afirmăm că tradiționalismul în sfera ceramicii cenușii a fost stabilit de celți în secolele III—II i.e.n. Răspândirea ei largă în lumea barbară a Europei în epoca romană târzie este explicabilă prin fenomenul numit „Renașterea celtică“ (*Shchukin 1973, p. 17—23*). Dar, referitor la teritoriul de la est de Carpați, această concluzie nu are nici un

fundament material sau etnic. Probabil acest fenomen (răspândirea largă a ceramicii cenușii) este rezultatul unui curent ce a apărut în lumea barbară a Europei sub influența centrelor romane provinciale.

Acum trebuie să ne focalizăm atenția asupra unor probleme precum locul producției de ceramică stampată în epoca romană și posibilele căi de pătrundere a ei în regiunea Tisei Superioare.

În Slovacia, primul care a acordat atenție ceramicii stampate a fost T. Kolník (*Kolník 1958*, p. 61—66). După ce a făcut analiza comparativă a ceramicii și ornamenteelor, a ajuns la concluzia că impulsurile în Slovacia estică s-ar putea să fi venit din Dacia. Mai târziu, la sfârșitul anilor 60, M. Lamiova-Schmiedlova (*Lamiova-Schmiedlova 1969*, p. 467—469) a aderat la punctul de vedere al lui T. Kolník.

Pentru ultimii 30 de ani, baza de surse a crescut de la câteva sute de fragmente la 10.000, inclusiv sute de vase intacte decorate prin stampare. Articole și publicații ce se ocupă cu problema ceramicii cenușii se publică în Slovacia (*Jurečko 1981*), Ungaria (*Bona 1968; Istvanovics 1993*), Ucraina (*Kotygorosko 1995*, p. 138—144), România (*Lazin 1981—1982*, p. 123—136). Între ele, publicarea rezultatelor săpăturilor de la Porolissum, efectuate de către N. Gudea este de o importanță capitală (*Gudea 1989*).

Materialele cunoscute azi, precum și posibilitatea examinării colecțiilor de la Porolissum în 1995 ne-a permis să tragem o concluzie: centrele din nordul Daciei și, în primul rând, Porolissum au fost inițial puncte de unde tehnica provincială romană a venit în ținuturile Tisei Superioare.

În procesul comparării motivelor ornamentale ale ceramicii cenușii din regiunea Tisei Superioare e izbitoare asemănarea cu ceramica de la Porolissum; aceleasi motive dar și dezvoltarea prin combinație a ornamentelor geometrice și vegetale.

Una din problemele principale în ceea ce privește producția teritoriilor barbare e legată de poziția și de intermeietorii ei. J. Wielowiejski (*Wielowiejski 1960*, p. 109) consideră că lucrătorii din provincii erau organizatorii olăriei în acele regiuni. Poziția lor instabilă (plus criza imperiului) au rezolvat-o prin migrarea spre nord. În această privință, regiunea Tisei Superioare avea toate cele necesare unei viitoare dezvoltări a olăriei. Putem presupune că în producerea ceramicii locale au participat și lucrători din Dacia. Apar cuptoare cu picior de susținere în interior, răspândite în Dacia, precum și o varietate de ceramică ce imita ceramica romană.

În concluzie, e necesar să notăm că problema ceramicii stampate e doar o parte a problemei referitoare la ceramica cenușie. Deși s-au făcut pași înainte, numeroase întrebări nu și-au primit răspunsul. Nu avem limitele cronologice distințe pentru perioada producției în masă a ceramicii cenușii în epoca romană; aria de răspândire; definirea culturală și etnică a creatorilor ei. Pentru a rezolva aceste probleme este necesar: să acordăm atenție tehnicii de obținere a ceramicii cenușii; să creăm baze de comparație tehnologică a ceramicii cenușii din regiunea Tisei Superioare și din Dacia Porolissensis; să definim durata de existență a principalelor forme ceramice și tipurile lor; să examinăm se-

Toate acestea și încă alte probleme pot fi rezolvate prin eforturile conjugate ale colegilor care cercetează de ambele părți ale Limesului Porolissensis, luând în considerare străvechile contacte între populațiile acestor teritorii.

PRESCURTARI ȘI BIBLIOGRAFIE

Bader — Lazin 1980	T. Bader — Gh. Lazin, <i>Mărturii arheologice din județul Satu Mare</i> , Satu Mare 1980
Bóna 1968	I. Bóna, <i>Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei I</i> , în <i>Szabolcs-Szatmár megye müemlékei</i> , Budapest 1968
Budinsky Krička 1963	V. Budinska-Krička, in <i>SlovArch</i> 11, 1963
Csallányi 1966	D. Csallányi, <i>Die Bereg-Kultur</i> , in <i>ActaAnt et Arch</i> 10, 1966, p. 87—88
Csallányi 1969	D. Csallányi, <i>Beszámoló a Beregsurányi ásatásokról (1965—1969)</i> , Kézirat. Józska András Múzeum, Nyiregyháza 1969
Dumitrașcu — Bader 1967	S. Dumitrașcu — T. Bader, <i>Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit</i> , Satu Mare 1967
Filip 1956	J. Filip, <i>Keltové ve Střední Evropě</i> , Praha 1956
Istvánovits 1993	E. Istvánovits, <i>Some data on the history of the Upper Tisza region in the Roman age</i> , in <i>Vychodoslovensky Pravek IV</i> , Košice, 1993
Jurečko 1981	P. Jurečko, in <i>Historica carpatica XII</i> , 1981
Kolník 1958	T. Kolník, <i>Die pannonische Keramik mit Stempel verzierung und ihre Einflusse in der Slowakei</i> , in <i>Epitymbion Roman Haken</i> , Pragae, 1958, p. 61—66
Kotigoroško 1987	V. Kotigoroško, in <i>SlovArch</i> 2, 1987
Kotigoroško 1993	V. Kotigoroško, <i>Goncharnoye proizvodstvo v Verkhniem Potissye III vek do n.e. IV v. do n.e.</i> in <i>Vychodoslovensky Pravek IV</i> , Košice, 1993
Kotigoroško 1995	V. Kotigoroško, <i>Ținuturile Tisei superioare în veacurile III i.e.n. — IV e.n. Perioadele La Tène și romană</i> , București 1995
Lazin 1981—1982	Gh. Lazin, in <i>StCom Satu Mare V—VI</i> , 1981—1982, p. 123—136
Lehoczky 1891	T. Lehoczky, in <i>ArchÉrt IX</i> , 1891
Lehoczky 1894	T. Lehoczky, in <i>ArchÉrt XIV</i> , 1894
Lamiova Schmiedlova 1969	M. Lamiova Schmiedlova, in <i>SlovArch</i> 17, 1969, p. 467—474
Rybakov 1981	B. A. Rybakov, <i>Yazicesvo drovnich Slavyaz</i> , Moskova 1981
Schuchin 1973	M. B. Schuchin, in <i>NSIA ANSSSR</i> 133, 1973, p. 17—23
Slavyane 1990	Slavyane Yougo- Vostochnoy Yevropy v predgosudarstvennyi period, Kiev 1990

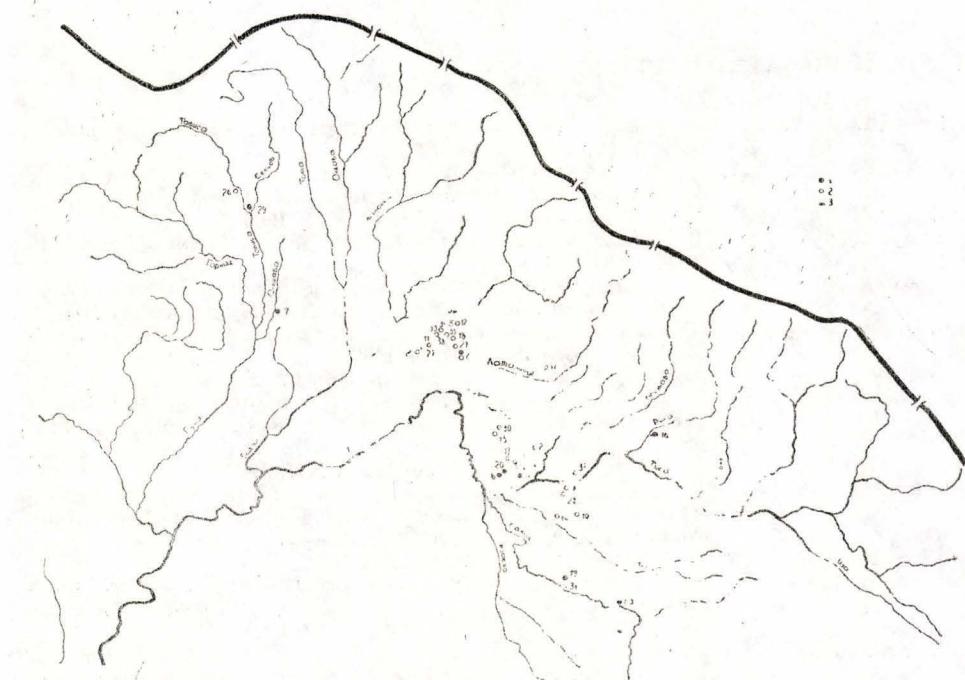
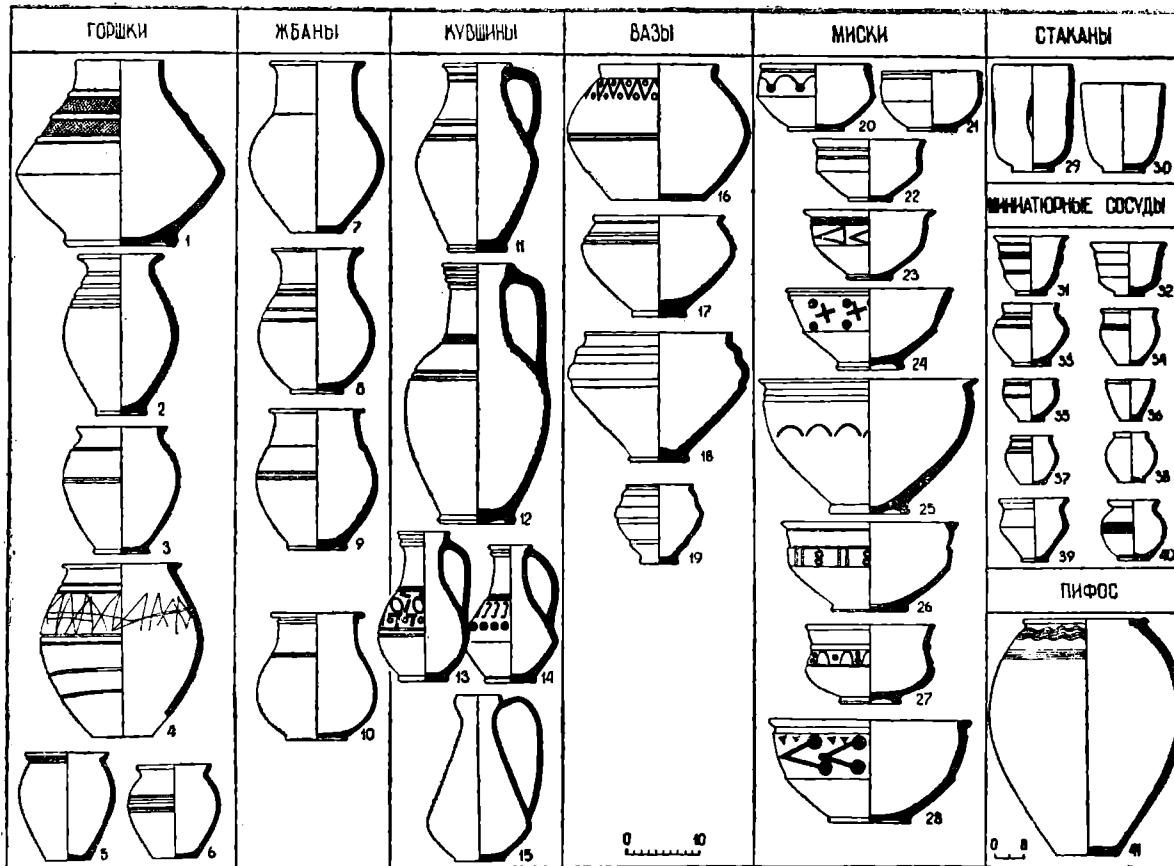

Fig. 1. The map of spreading of potter's workshops in the Upper Tysa region and relics of Late Roman times with stamped ceramics of Transcarpathia

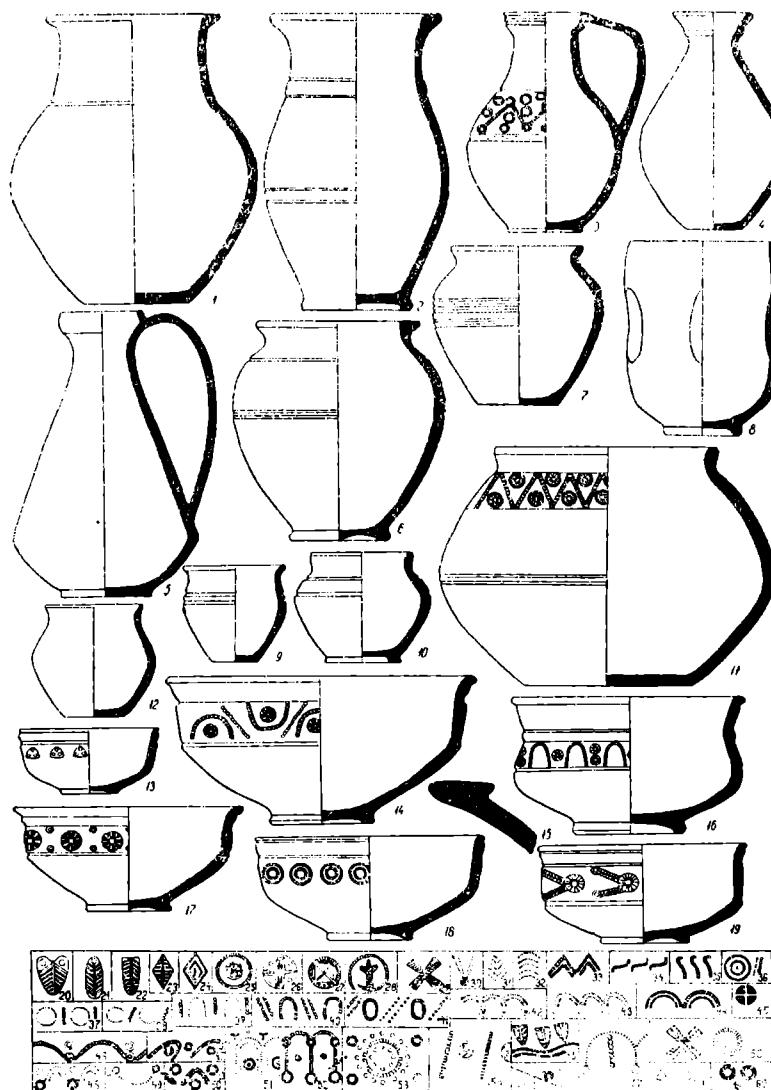
1 — Bakta III; 2 — Beregy; 3 — Beregovo III; 4 — Beregovo IV; 5 — Beregovo VI; 6 — Bereghurian; 7 — Blaznitse-Bogdanovtsi; 8 — Bobovoye I; 9 — Bodolov; 10 — Bratovo III; 11 — Galoch; 12 — Horyany; 13 — Dedovo II; 14 — Zabolotye; 15 — Zastavnoye; 16 — Iza; 17 — Klyachanovo; 18 — Korytnyany II; 19 — Lazur; 20 — Luzhanka; 21 — Maliye Ratovtsy; 22 — Maliye Geyevtsy; 23 — Medieshul Aurit; 24 — Mochola; 25 — Orosiyevo; 26 — Ostrovany; 27 — Palad Komarovtsi; 28 — Petrovo; 29 — Presov II; 30 — Rafaylovo; 31 — Satu Mare; 32 — Solontsy; 33 — Tarnovtsi; 34 — Uzhgorod; 35 — Kholmok; 36 — Choma; 37 — Chonkash; 38 — Shishlovtsi

Fig. 1. Harta ilustrând răspândirea atelierelor de ceramică în regiunea Tisei Superioare și așezările de epocă romană târzie cu ceramica stampilată din Transcarpația

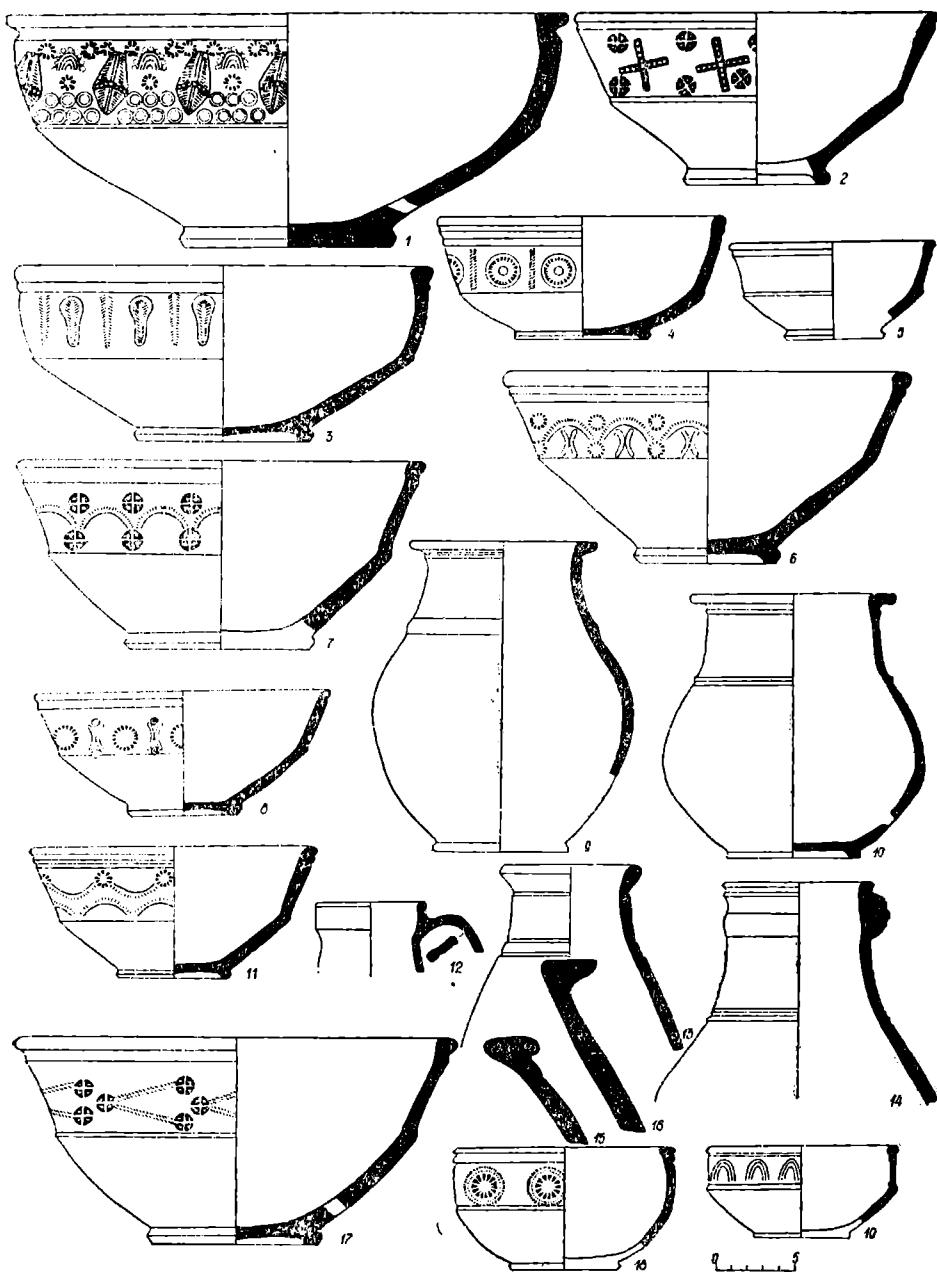
1. Bakta III; 2. Beregy; 3. Beregovo III; 4. Beregovo IV; 5. Beregovo VI; 6. Bereghurian; 7. Blaznitse-Bogdanovtsi; 8. Bobovoye; 9. Bodolov; 10. Bratovo III; 11. Galoch; 12. Horyany; 13. Dedovo III; 14. Zabolotye; 15. Zastavnoye; 16. Iza; 17. Klyachanovo; 18. Korytnyany II; 19. Lazur; 20. Luzhanka; 21. Maliye Ratovtsy; 22. Maliye Geyevtsy; 23. Medieshul Aurit; 24. Mochola; 25. Orosiyeva; 26. Ostrovany; 27. Palad Komarovtsi; 28. Petrovo; 29. Presov II; 30. Rafaylovo; 31. Satu Mare; 32. Solontsy; 33. Tarnovtsi; 34. Uzhgorod; 35. Kholmok; 36. Choma; 37. Chonkash; 38. Shishlovtsi

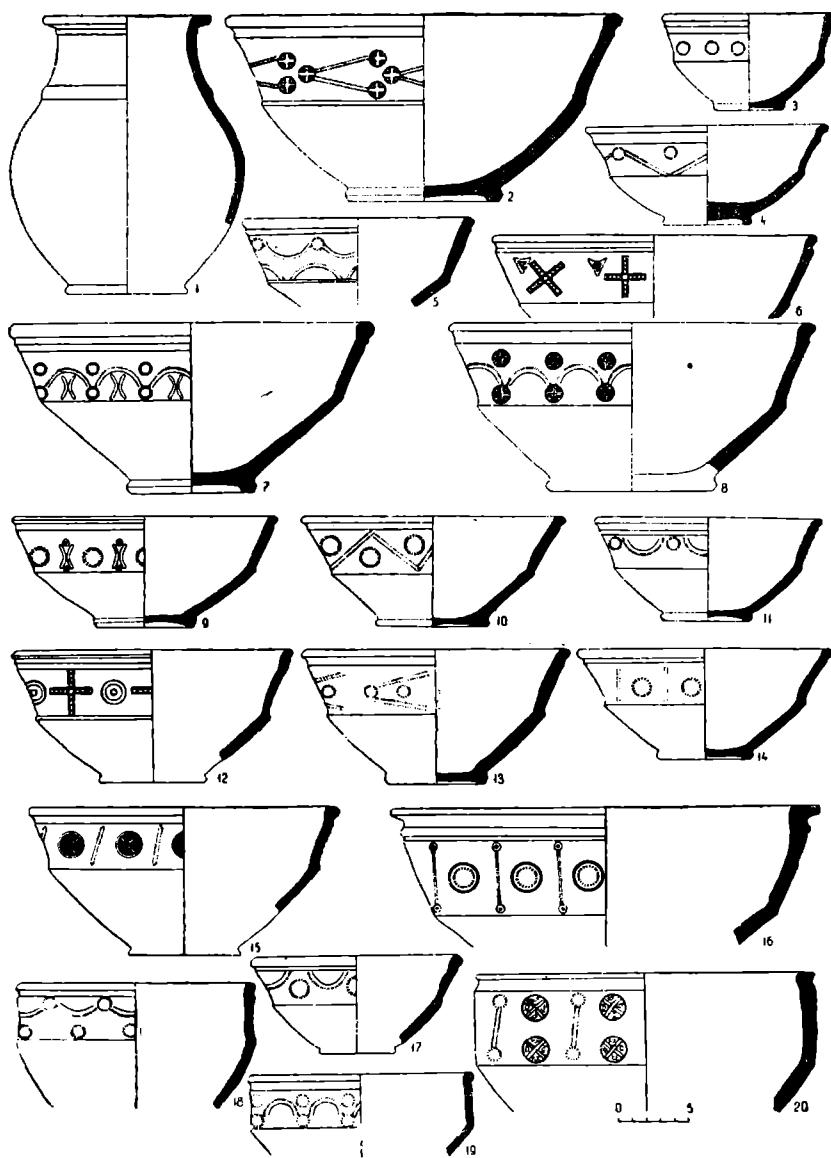
*Fig. 2. The main forms of crockery of potter's industrial district of Mits
Fig. 2. Principalele tipuri de ateliere din zona manufaturieră Mits*

Fig. 3. The forms and an ornament of Beregshuran crockery
Fig. 3. Forme și un motiv ornamental ale ceramicii din Beregshuran

Fig. 4. Beregovo VI. Grey clay ceramics of the workshops
Fig. 4. Beregovo VI. Ceramica cenuzie din atelier

*Fig. 5. Beregovo VI. Grey clay ceramics of the workshops
Fig. 5. Beregovo VI. Ceramică cenușie din atelier*

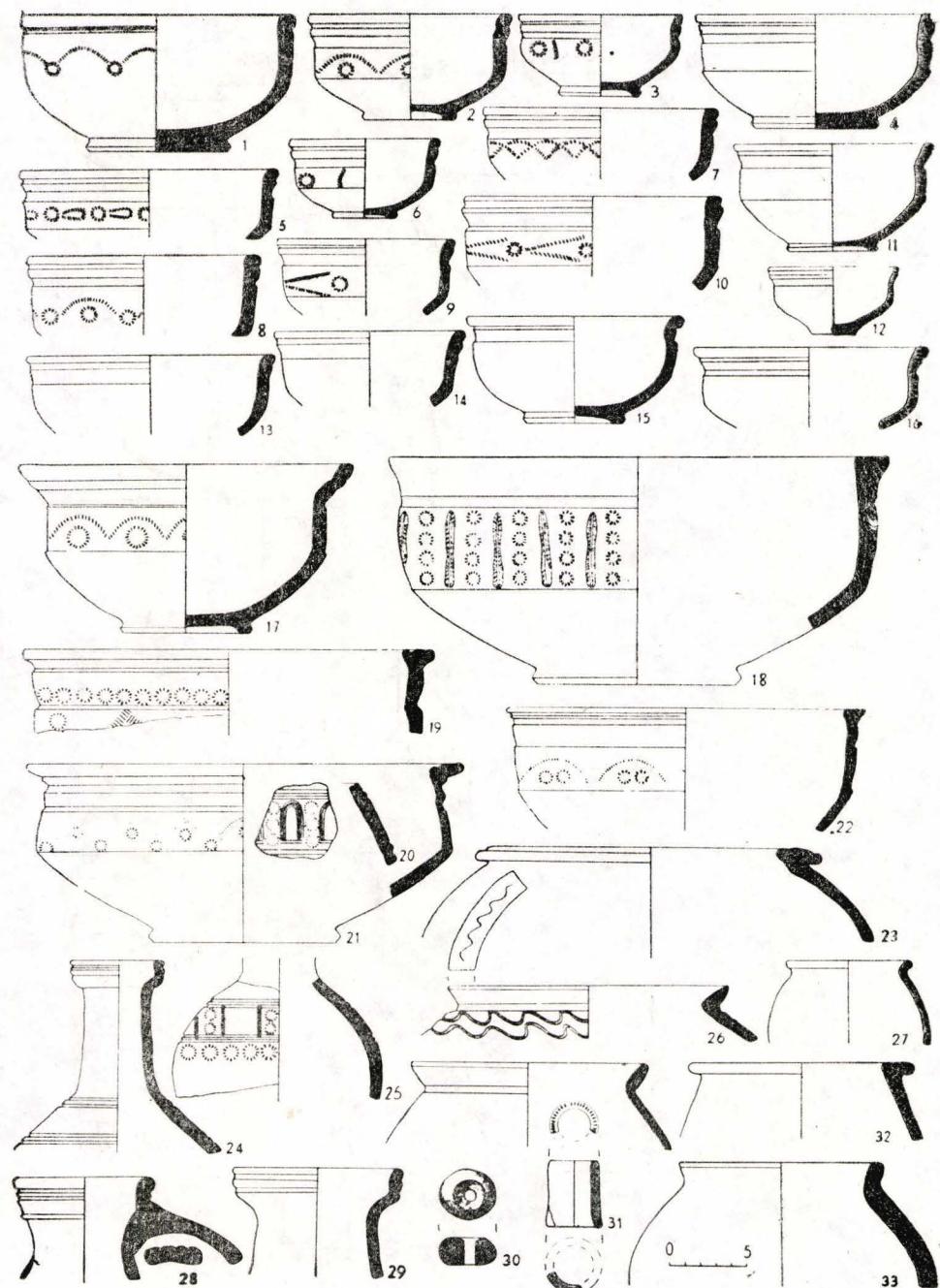
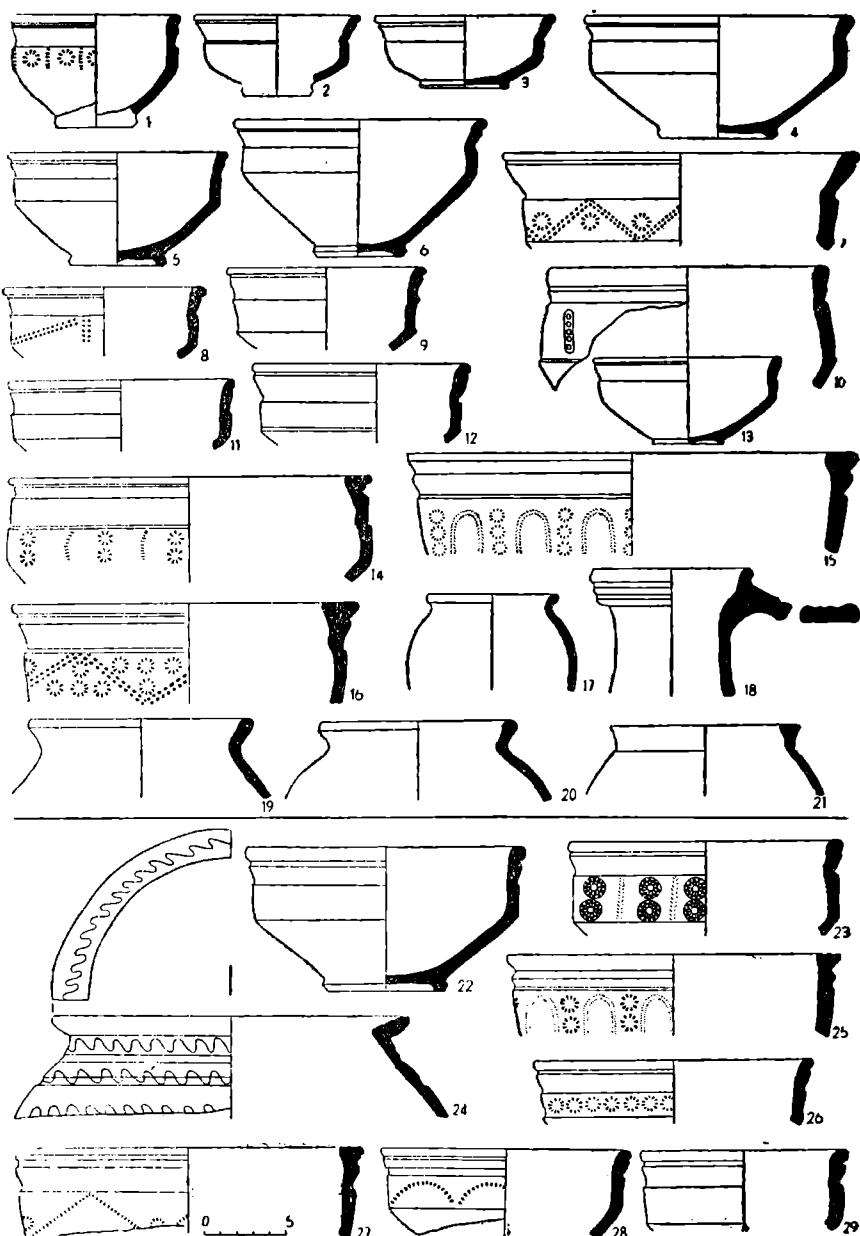
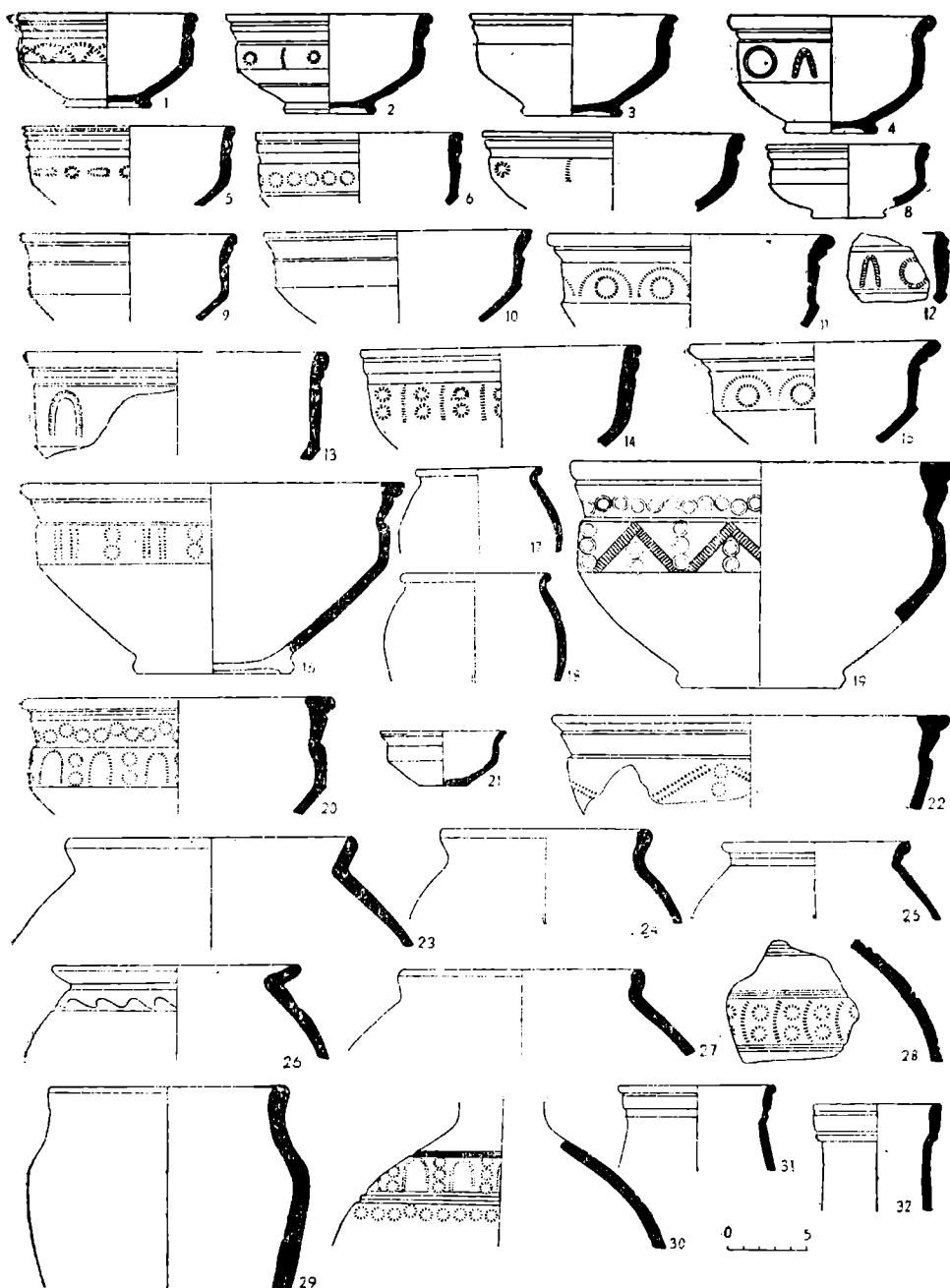

Fig. 6. Luzhanka. Ceramics from workshop 3

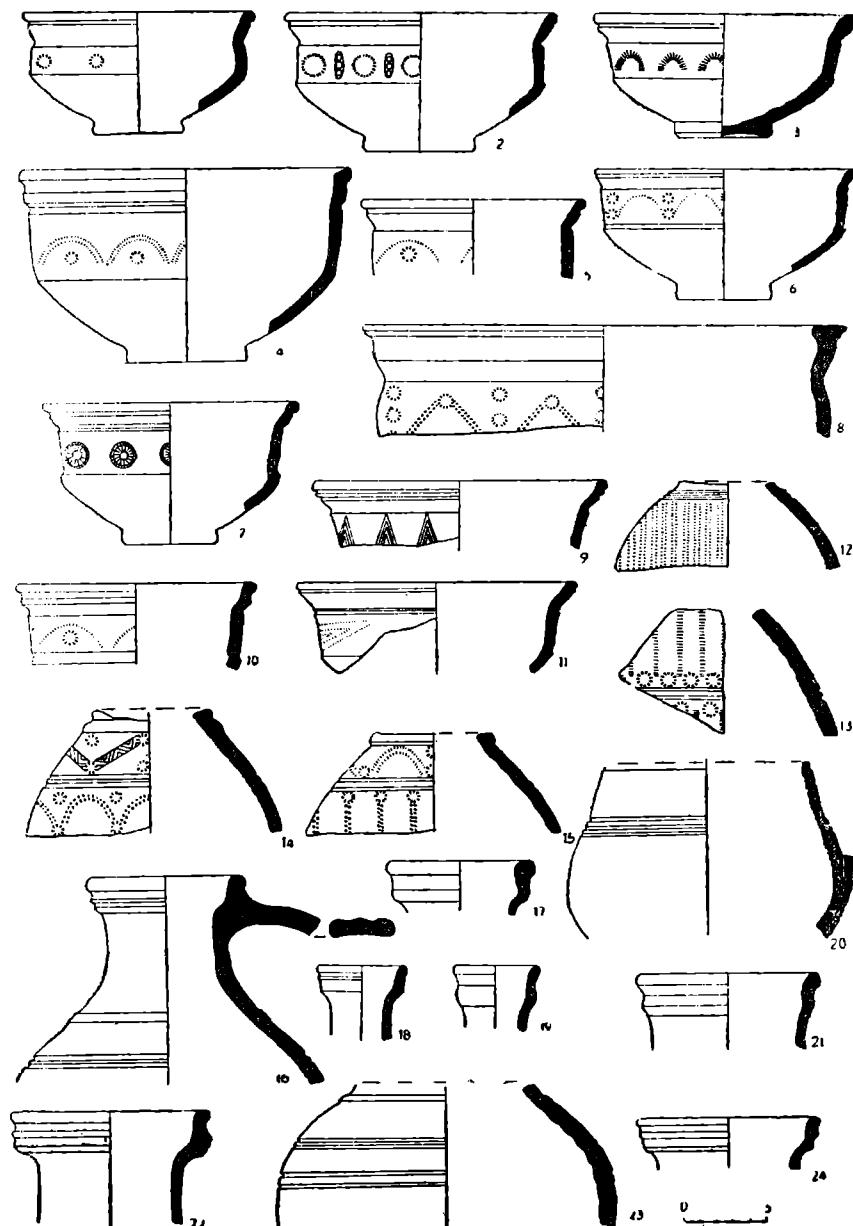
Fig. 6. Luzhanka. Ceramica din atelierul nr. 3

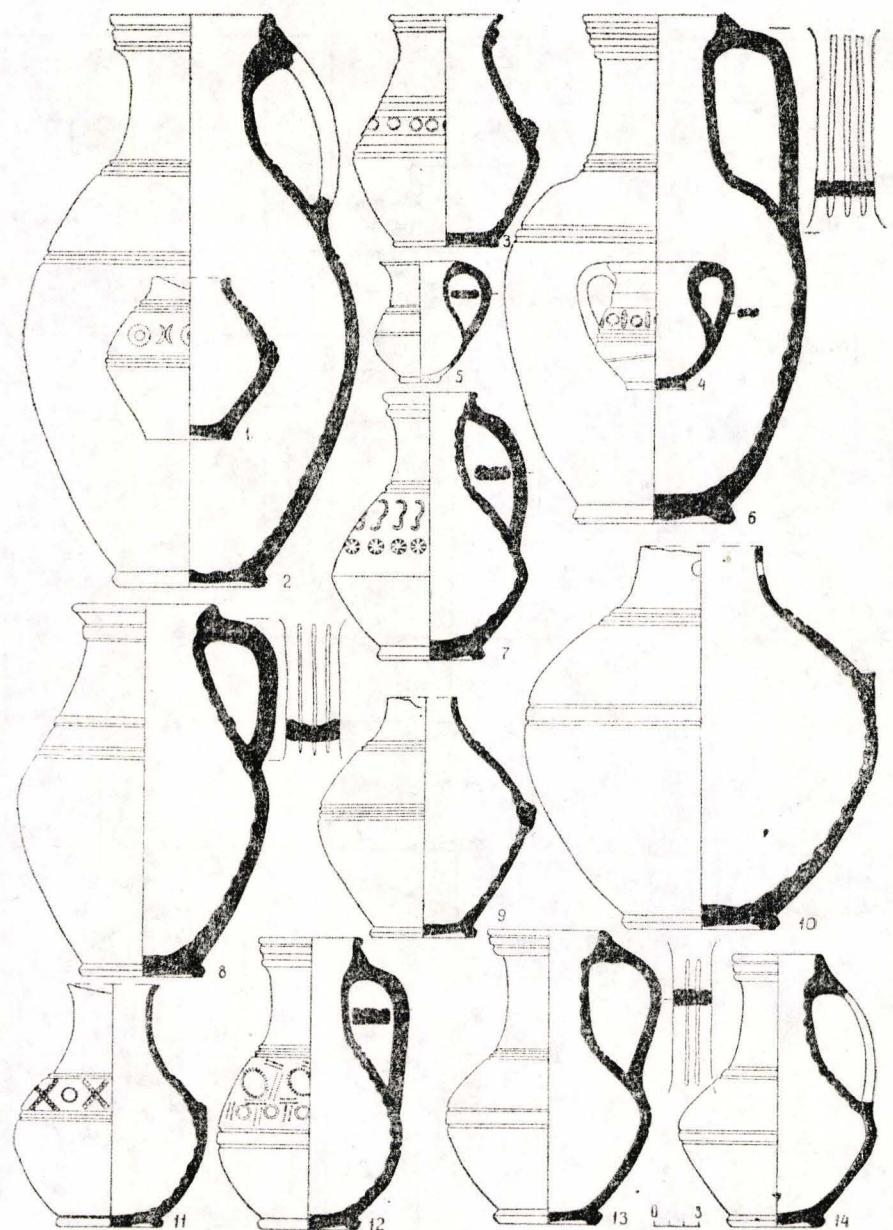
Fig. 7. Luzhanka. Ceramics from kiln No. 9 /1—21/ and No. 7 /22—29/

*Fig. 8. Luzhanka, Ceramics from kiln No. 10
Fig. 8. Luzhanka. Ceramica din cuptorul nr. 10*

Fig. 9. Luzhanka. Ceramics from kiln No. 11
Fig. 9. Luzhanka. Ceramică din cuptorul nr. 11

*Fig. 10. Luzhanka. Jugs
Fig. 10. Luzhanka. Ulcioare*

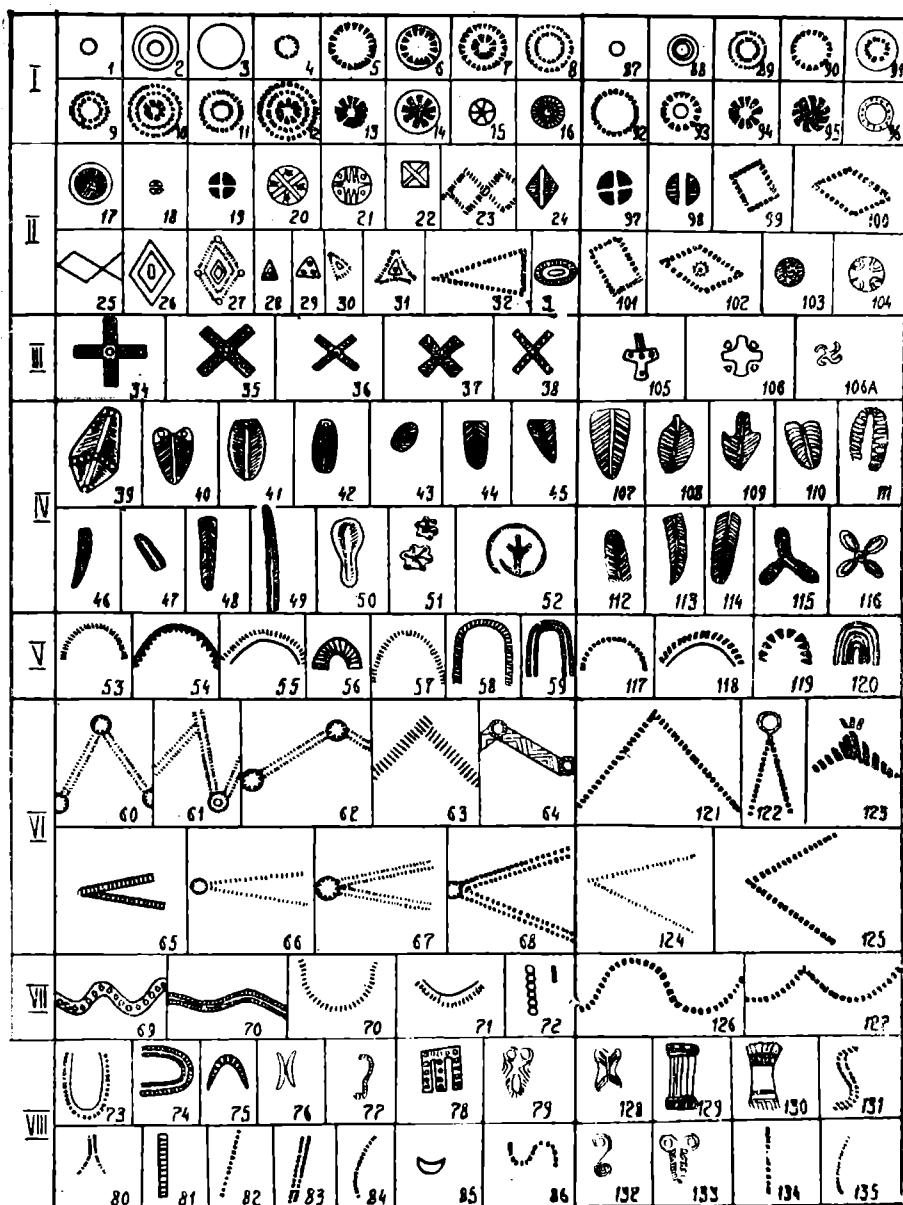

Fig. 11. Comparative table of ornaments of Mits and Porolissum districts
Fig. 11. Tabel comparativ al ornamentelor folosite în Mits și Porolissum

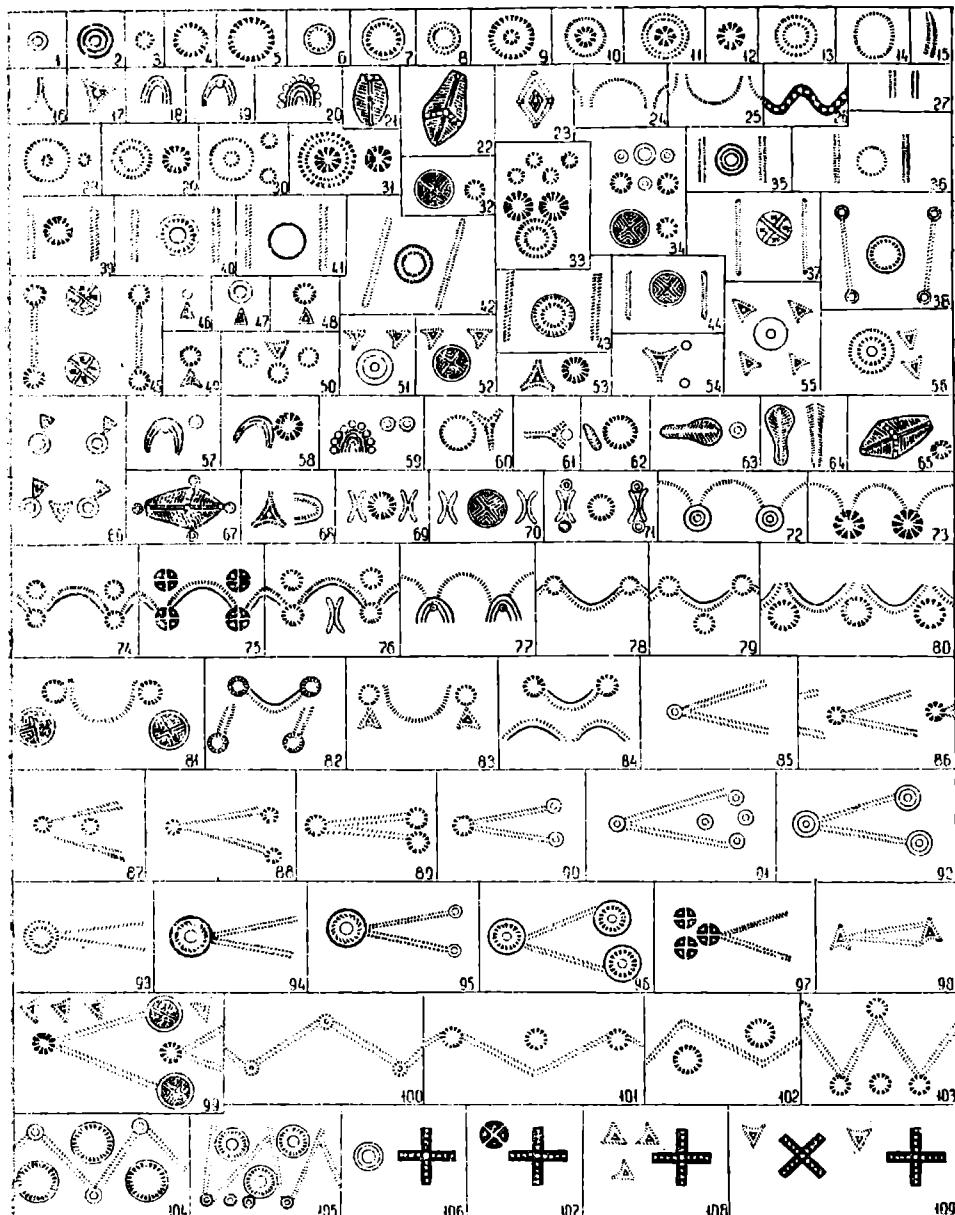
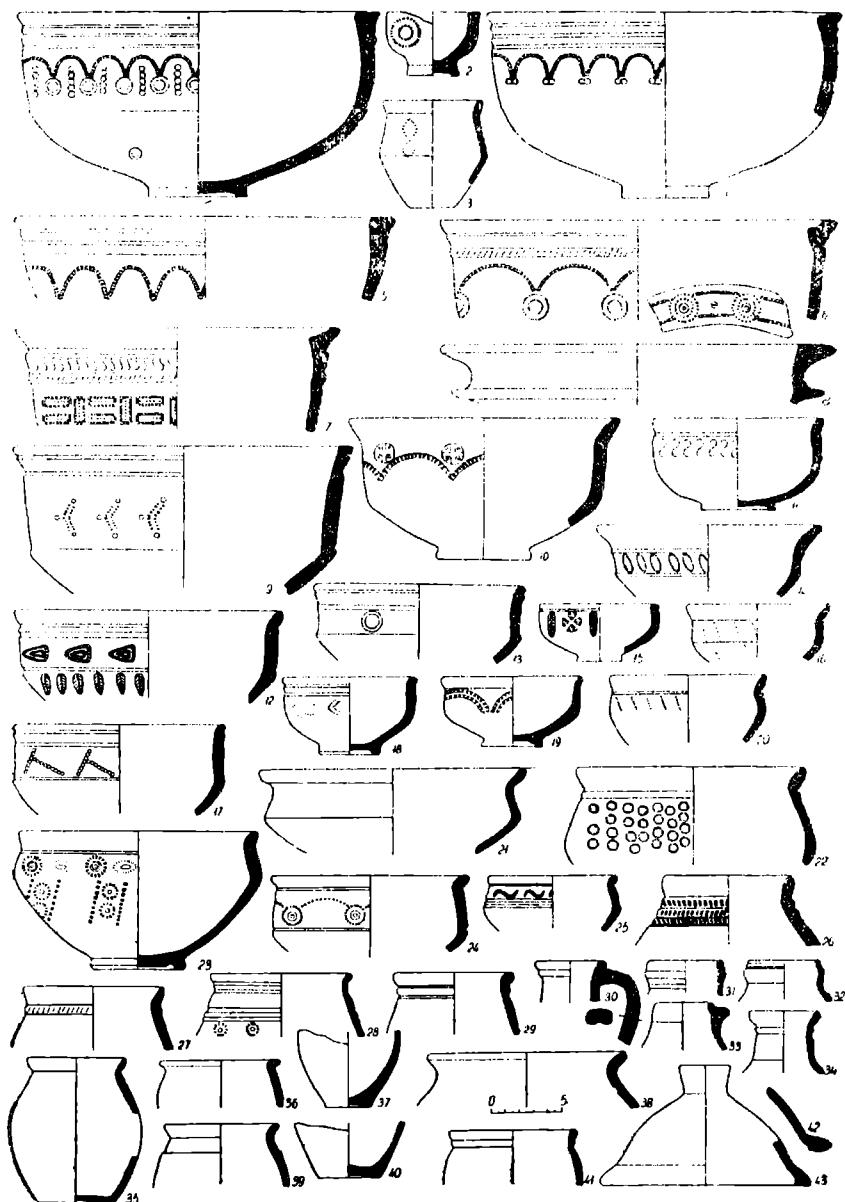

Fig. 12. Solontsy. Samples of ceramics
Fig. 12. Salontsy. Mostre de vase

Fig. 13. Solontsy. The main ornamental motives of grey clay crockery
Fig. 13. Salontsy. Principalele motive ornamentale ale ceramicii cenușii

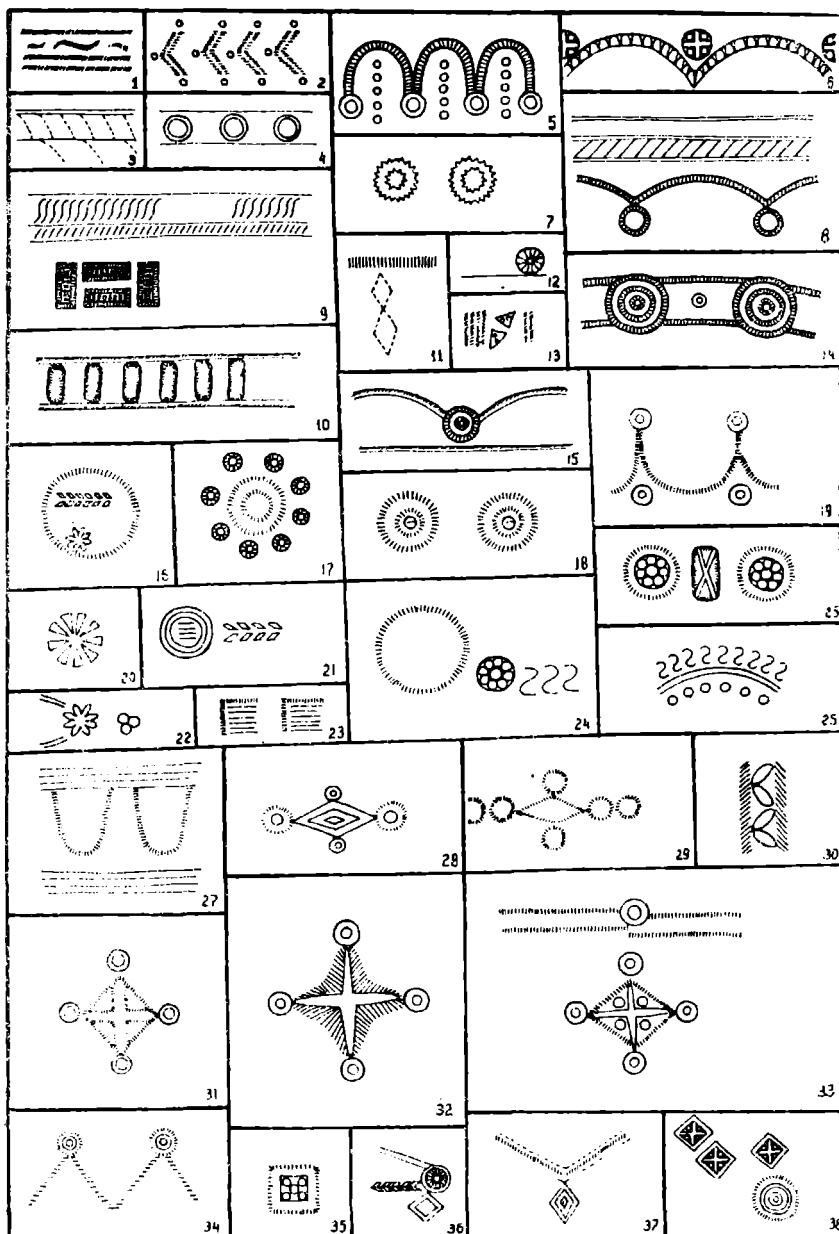
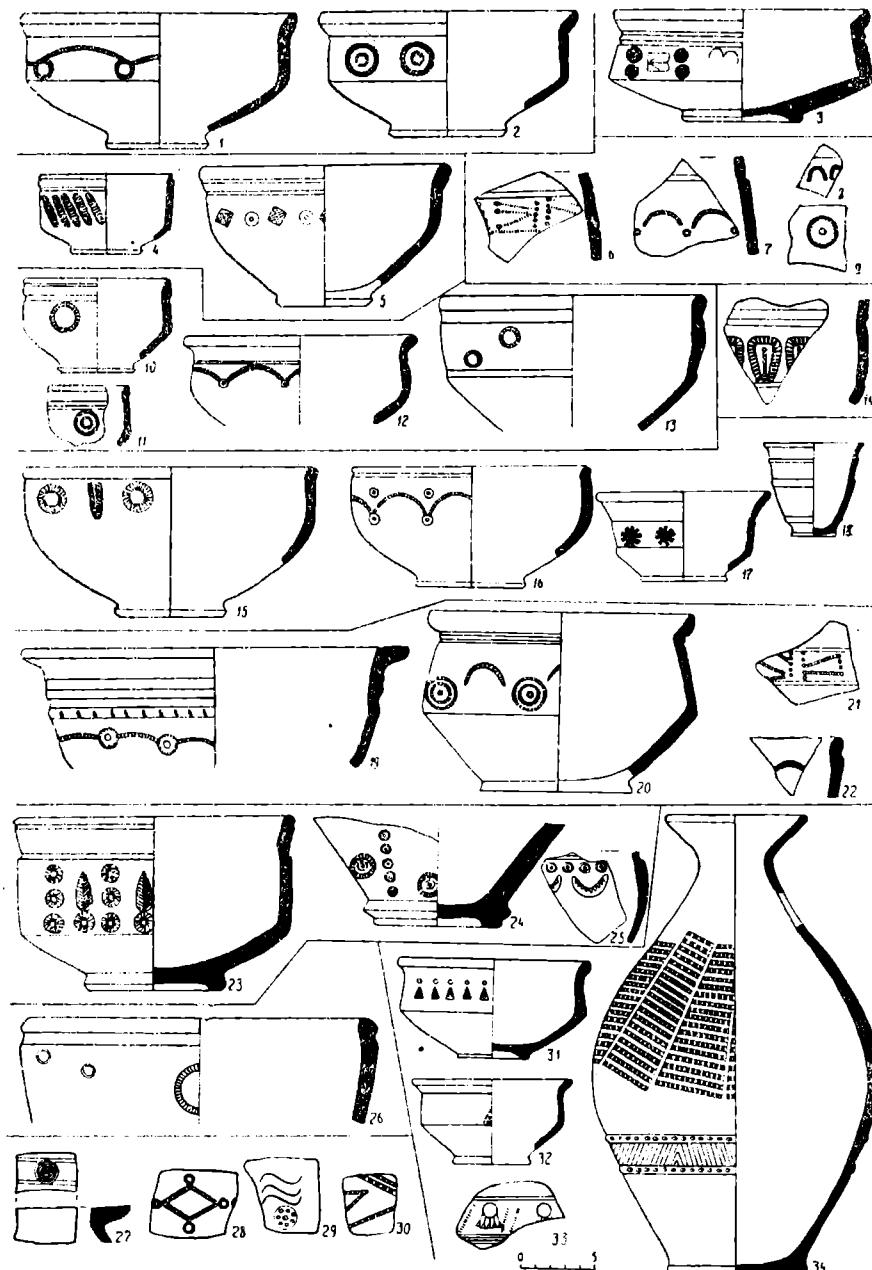

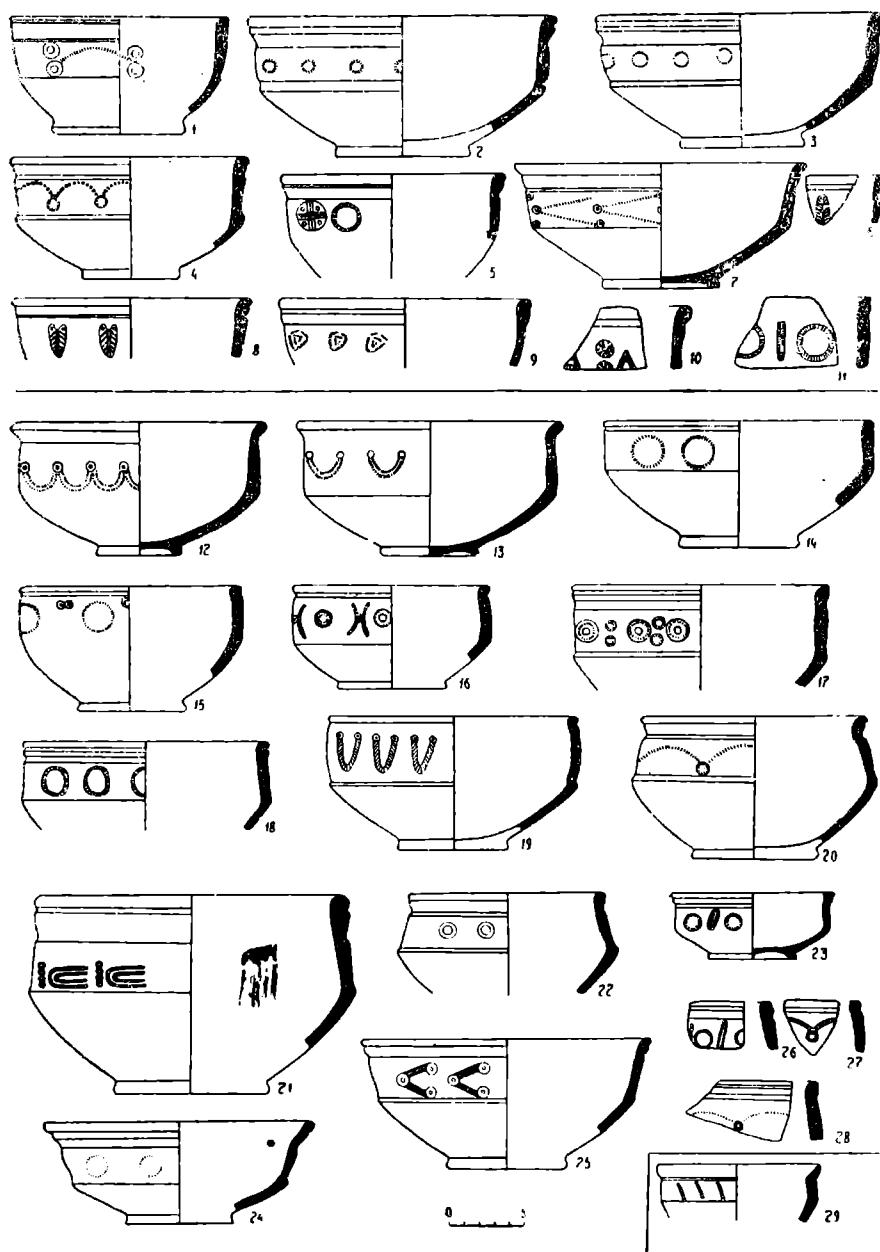
Fig. 14. Stamped ceramics from the settlements of Transcarpathia. 1—2 — Goryany, 3 — Klyachanovo; 4—5 — Zabolotye; 6—9 — Petrovo; 10—13 — Bakta III; 14 — Orosievo; 15—18 — Beregy; 19—22 — Maliye Geyevtsy; 23—24 — Galoch; 25 — Zastavnoye; 26—30 — Rafaylovo; 31—34 — Palad Komarovtsy

Fig. 14. Ceramica stampilată din așezări din Transcarpatia 1—2. Goryany; 3. Klyachanovo; 4—5. Zabolotye; 6—9. Petrovo; 10—13. Bakta III; 14. Orosievo; 15—18. Beregy; 19—22. Maliye Geyevetsy; 23—24. Galoch; 25. Zastavnoye; 26—30. Rafaylovo; 31—34. Palad Komarovtsy

Fig. 15. Stamped ceramics from the settlements of Mochol /1—28/ and Badolovo /29/

Fig. 15. Ceramica stampilată din aşezările de la Mochol (1—28) și Badolovo (29)

Fig. 16. Dedovo II. Material complexes of the objects of settling
Fig. 16. Dedovo II. Grupări de obiecte din aşezare

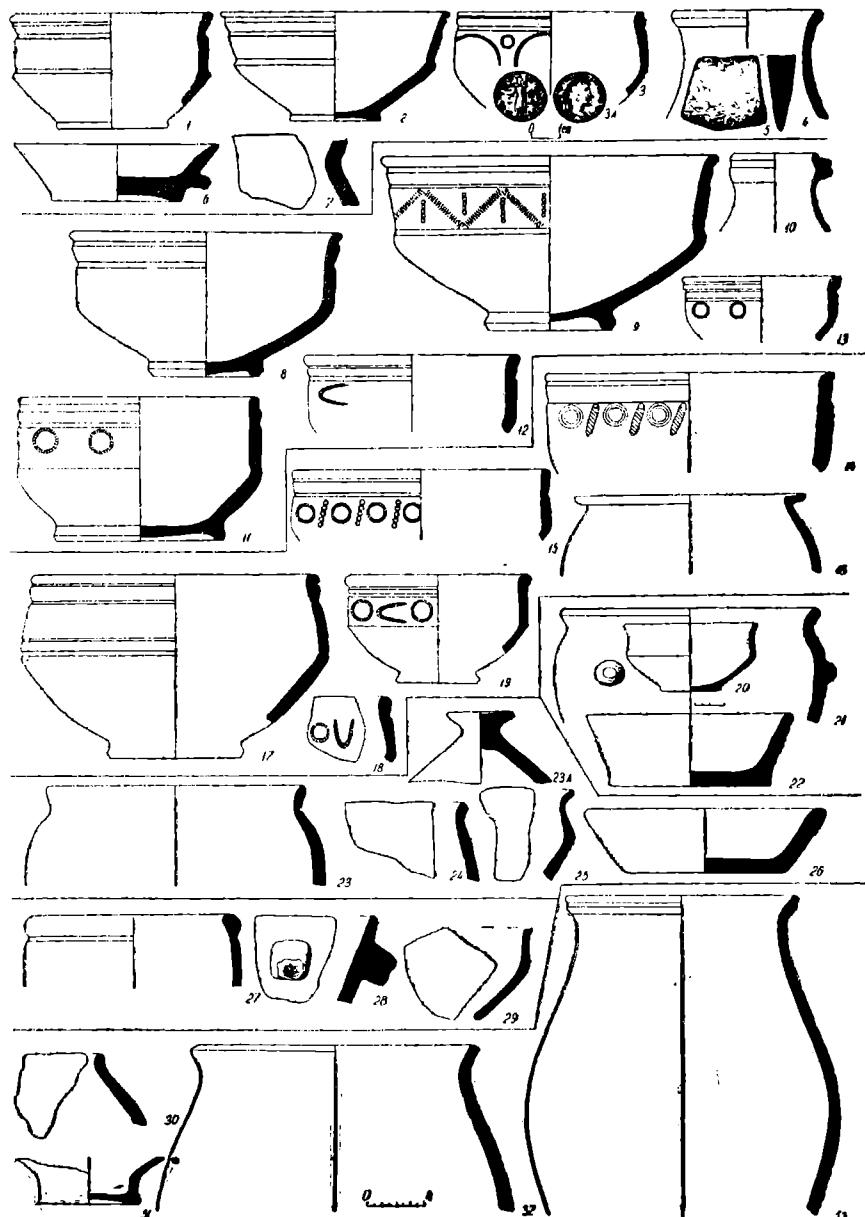

Fig. 17. Beregovo VI. The main ornamental motives of grey clay crockery
 Fig. 17. Beregovo VI. Principalele motive ornamentale ale ceramicii cenușii